

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА

ФІЛОСОФСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ТЕОРЕТИЧНОЇ І ПРАКТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
З ДИСЦИПЛІНИ
**«Актуальні проблеми філософської та соціально-
культурної антропології»**
(для аспірантів філософського факультету)

Харків 2016

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра теоретичної і практичної філософії

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Перший проректор

“ _____ ” _____ 20__ р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФСЬКОЇ ТА СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ

Спеціальність:
033 – Філософія

2016/2017 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою філософського факультету “ 22” квітня 2016 року, протокол № 9.

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Газнюк Л.М., д. філос. н., проф., професор кафедри теоретичної і практичної філософії, Карпенко І. В., д.філос. н., проф., професор кафедри теоретичної і практичної філософії, Загурська Н. В., канд.філос.н., доц., доцент кафедри теоретичної і практичної філософії

Програму схвалено на засіданні кафедри теоретичної і практичної філософії
Протокол від “31” березня 2016 року, № 10

Завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії

Карпенко І. В.

_____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією філософського факультету
Протокол від “20” квітня 2016 року № 8.

Голова методичної комісії філософського факультету

Голіков С. О. _____

(підпис)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “**Актуальні проблеми філософської та соціально-культурної антропології**” складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки доктор філософії

спеціальності:

033 – Філософія

052 – Політологія

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Метою викладання дисципліни «Актуальні проблеми філософської та соціально-культурної антропології» є підготовка фахівців, які володіють теоретичними та практичними знаннями в області сучасних філософських і соціально-гуманітарних наук, що дозволяють значно розширити рамки їхньої професійної компетентності і тим самим посилити можливості наукового впливу на вироблення гуманістично обґрунтованих орієнтирів у професійній діяльності і повсякденному житті.

Нинішній стан сучасного соціально-гуманітарних наук свідчить про посилення інтеграційних тенденцій і міждисциплінарного характеру дослідницької та навчальної діяльності. При всьому різноманітті підходів у філософській і соціально-культурній антропології формується єдина теоретична і емпірична база для комплексного дослідження людини.

В процесі міждисциплінарної інтеграції соціально-гуманітарних наук у філософську і соціально-культурну антропологію входять такі комплексні проблеми, які вивчаються в рамках дисципліни, як вивчення людини, як творця культури і її власного творіння, природна, соціальна і культурна складові життєдіяльності людини в їх єдності і взаємозв'язку, процеси і явища, за допомогою яких людина проявляє і виражає себе в культурі і взаємодіє з іншими людьми, проблеми людини і його соціально-антропологічні характеристики в рамках традиційного, індустріального і постіндустріального суспільства.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

- розуміння предмета, принципів, категорій філософської і соціально-культурної антропології;
- розвиток уявлень про історію становлення філософської і соціально-культурної антропології;
- засвоєння основних проблем філософської і соціально-культурної антропології;
- вивчення соціальної сутності, структури і динаміки культури як в традиційних, так і в сучасних суспільствах;
- розуміння специфіки розвитку даної наукової дисципліни в науковому співтоваристві;
- вивчення інституційних моделей соціальної поведінки людини, сформованих з урахуванням національно-культурних особливостей тих чи інших регіонів світу;
- набуття навичок соціально-антропологічного дослідження.

1.3. Кількість кредитів: 5

1.4. Загальна кількість годин: 150

1.5. Характеристика навчальної дисципліни

Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Рік підготовки	
2-й	3-й
Семестр	
4-й	5-й
Лекції	
16 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	
14 год.	год.
Лабораторні заняття	
-	-
Самостійна робота	
75 год.	- год.
Індивідуальні завдання	
45 год.	

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми аспіранти повинні досягти таких результатів навчання і отримати:

- здатність вільно оперувати предметом, принципами, категоріями філософської і соціально-культурної антропології;
- здатність використовувати в якості методологічної основи для власних досліджень основні теоретичні положення філософської і соціально-культурної антропології;
- здатність досліджувати актуальні проблеми соціальної сутності, структури і динаміки культури як в традиційних, так і в сучасних суспільствах;
- здатність застосовувати знання інституційних моделей соціальної поведінки людини, сформованих з урахуванням національно-культурних особливостей тих чи інших регіонів світу;
- здатність планувати та здійснювати оригінальні самостійні дослідження в галузі філософської і соціально-культурної антропології.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Структурно-методологічні і пізнавальні парадигми філософської і соціально-культурної антропології

Тема 1. Філософська і соціально-культурна антропологія як галузь наукового дослідження природи і динаміки культури. Пізнавальні парадигми антропології (2 години)

Зміст

Сутність, предмет і об'єкт філософської і соціально-культурної антропології, визначення поняття «природа і культура», відмінність філософської і соціально-культурної антропології від інших наук про людину, фактори, що зумовлюють розвиток соціально-культурної антропології в різні історичні періоди, сучасні проблеми динаміки культури в соціально-культурній антропології.

Поняття «парадигма» в науці, парадигми, що застосовуються в філософській і соціально-культурній антропології на сучасному етапі розвитку науки.

Тема 2. Галузі та методи дослідження в антропологічній науці. Антропогенез: походження людини (2 години)

Зміст

Основні антропологічно орієнтовані дисципліни (історична, інвайроментальна, релігійна антропологія, етносоціологія, візуальна антропологія та ін.). загальнонаукові та спеціальні методи дослідження в соціальній антропології (метод польових дослідження, біографічний метод, метод case study, соціографія, соціодраматургічні і етнометодологічні експерименти, соціоісторичний метод). Сучасні уявлення про морфологічну й соціально-історичної еволюції людини, історичні віхи антропогензу (австралопітеки, homo habilis, homo erectus, homo sapiens), еволюційний базис і поява культури, людський мозок і культурні умовності, уявлення про місце людини в світі. Неандертальці: середовище проживання, зовнішній вигляд, суспільний лад, зачатки духовного життя. Кроманьйонці: поява і розселення, зовнішній вигляд, суспільний лад і спосіб життя, мистецтво.

Тема 3. Сучасні цивілізації. Типологія і еволюція товариств. Традиційне, індустріальне і постіндустріальне суспільство (2 години)

Зміст

Концепції цивілізації, що виникли в історії людської думки (циклічні моделі часу, організація суспільства по Е. Сервісу, М. Маклюєн, Л. Моргон, дописемне і писемне суспільства (А. Грін), прості і складні суспільства (Г. Чайлд), формаційна теорія (К. Маркс), еволюційна теорія від механістичної до органічної солідарності Е. Дюркгейма, теорія еволюції суспільства від доіндустріалізму до постіндустріалізму Д. Белла, типологія товариств за способом виробництва, цивілізаційний (культурологічний) підхід). Євразійська цивілізація. Товариство мисливців і збирачів та історико-соціологічні погляди А. Кауфмана, родоплемінний лад, історичні пережитки: трайбалізм, лініджі, вождівство, складне вождівство Кахокія, соціальна організація, політична організація, господарський уклад, неолітична революція: доместикація тварин, окультурення рослин, городництво і фермерство, скотарство і кочівництво. Теоретична концептуалізація антропологічних досліджень сучасного індустріального суспільства. Простір і час в антропологічній перспективі індустріального суспільства. Основи теорії постіндустріального суспільства та інформаційної економічної епохи з антропологічних позицій. Концепція інформаційного суспільства і людина: нові перспективи і небезпеки. Постіндустріальне господарство і постіндустріальне суспільство.

Тема 4. Соціокультурний процес. Культура повсякденності (2 години)

Зміст

Соціальність і культура, «вплетіння» атрибутів культури в структуру діяльності людини в ситуації соціокультурної взаємодії, поняття і показники соціокультурного процесу в сучасному суспільстві як соціокультурній системі. Соціокультурна взаємодія, яка породжує «соціальне». Впорядкування соціальних дій людей, інтегрування людей за допомогою самоідентифікації в спільності різних рівнів складності. Сучасне суспільство як складна соціокультурна система. Повсякденність і повсякденне як світ досвіду, які характеризуються пильною напруженою увагою до життя, утриманням від всіляких сумнівів про існування світу, трудовою діяльністю як переважною формою активності; історична еволюція семіотичної системи повсякденності; мова як знакова система в культурі повсякденності і засіб соціокультурного життя.

Розділ 2. Соціокультурні сфери реалізації антропологічної природи людини

Тема 5. Соціалізація і інкультурація індивіда. Життєве середовище та екологія людини (2 години)

Зміст

Сутність, фази і фактори соціалізації людини і її інкультурації за Я. Тардом, Т. Парсонсом, І. С. Коном. Соціокультурні характеристики особистості за З. Фрейдом, Е. Фроммом, Д. Рісменом, А. Кардінером, Т. Адорно, Б. Катлем. Поняття і структура життєвого середовища (природне, виробниче середовище, середовище щоденних пересувань, середовище відпочинку і домашнє середовище), екологічна культура і її виховання, простір і час життєвого середовища. Поняття соціального типу в соціально-культурній антропології. Типовий опис соціального типу селянина, джентльмена, буржуа і інтелігента в соціально-антропологічній літературі. Уявлення про соціальні типи як пізнавальні моделі. Типологія як засіб упорядкування соціальної реальності без вимірювання. «Ідеальний тип» М. Вебера і «соціальний характер» Е. Фромма.

Тема 6. Homo Faber - людина вміла. Homo agressivus - людина агресивна. Homo ludens - людина граюча (2 години)

Соціально-антропологічне пояснення походження й еволюції праці в історії, її місце в житті людей; природничо-наукові, міфологічні, релігійні, філософсько-соціологічні пояснення виникнення і розвитку співвідношень «людина - праця», професійна культура. Насильство, конкуренція, суперництво, боротьба за владу, життєві блага і територію як засоби домінування і панування і війни як їхнього прояву. Екологічне пояснення агресивності, соціальне пояснення насильства. Політика: ідеологія і практика. Фанатизм і його форми. Природа і механізм гри як фактору культури (за Й. Хейзингом). Класифікація ігор за Р. Каюїу, за С.О. Смирновим.

Тема 7. Маса і людина маси (2 години)

Маса як сфера первинної соціальності. Чи є маса дійовою особою тільки сучасних і постсучасних товариств? Х. Ортега-і-Гассет, Х. Арндт, Е. Канетті, М. Маффесолі про генезис і характеристики маси. Маса: слабе і сильне місце соціальної реальності. Проблема «безсуб'єктної» людини. Інверсивність, амбівалентність і протезизм як властивості людини маси. Вітальність: виживання як головна цінність. Індивід і маса. Чи справді маса може бути тотально маніпульованою? «Маленька» людина і історія з «великої літери».

Тема 8. Проблема життя і смерті людини в різних культурах (2 години)

Смерть як екзистенціальний і культурний феномен; життя після смерті і життя як опір смерті. Соціально-історичні параметри ставлення людини до смерті. Сприйняття людиною смерті як індикатор ставлення природа-суспільство. Культурно-історичні зміни установок людини по відношенню до смерті (Ф. Арвес).

Зміст практичного розділу дисципліни

Тематика практичних (семінарських) занять

Семінар 1. Соціально-культурна антропологія і антропологічно орієнтовані дисципліни (2 години)

1. Сучасні проблеми динаміки культури в соціальній і культурній антропології

2. Дайте характеристику наступних напрямків і антропологічно орієнтованих дисциплін: психологічна антропологія, юридична антропологія, історична антропологія.
3. Дайте характеристику наступних напрямків і антропологічно орієнтованих дисциплін: екологічна антропологія, антропологія дії, релігійна антропологія.
4. Дайте характеристику наступних напрямків і антропологічно орієнтованих дисциплін: медична антропологія, антропологічна лінгвістика, педагогічна антропологія.
5. Дайте характеристику наступних напрямків і антропологічно орієнтованих дисциплін: селянознавство, етнографія дитинства, бізнес-антропологія, кіберантропологія.

Семінар 2. Перегляд фільму / відвідування музею (2 години)

Перегляд науково-популярного фільму виробництва BBC «Прогулянки з печерними людьми» (Walking with Cavemen) в контексті лекційного матеріалу по темі «Антропогенез: походження людини» і обговорення реконструйованих моделей еволюційного розвитку людиноподібних мавп в кроманьйонців.

Перегляд науково-популярного фільму виробництва BBC «Десять човнів».

Відвідування музею природи м. Харкова.

Семінар 3. Наукові школи і напрямки в антропології (2 години)

1. Американська історична школа Франца Боаса і її вплив на подальший розвиток соціальної (культурної) антропології та етнології. Провідні представники даного напрямку, їх наукова біографія (погляди, ідеї, праці).
2. Етнопсихологічна школа і культурний релятивізм. Провідні представники даного напрямку, їх наукова біографія (погляди, ідеї, праці).
3. Структуралізм в антропології та етнології. Роботи Клода Леві-Строса (К. Леві-Стросса) і їх значення для науки.
4. Постмодернізм в антропології. Провідні представники даного напрямку, їхня наукова біографія (погляди, ідеї, праці).

Семінар 4. Етнос і культура. Расові та етнічні особливості людства (2 години)

1. Сучасний стан та напрямки розвитку етнології
2. Концепції етносу в етнології та етнічної антропології
3. Расові та етнічні спільності в історії людства
4. Етнокультура: специфіка і форми її прояву
5. Управління міжнародним конфліктом (меморандум Кона)

Семінар 5. Культура і особистість. Проблеми соціалізації і інкультурації (2 години)

1. Особистість і культура, як предмет психологічної антропології. Поняття про особистість.
2. Самосвідомість як характеристика особистості
3. Поняття людської індивідуальності і її становлення в процесі індивідуалізації суб'єктивної реальності
4. Ментальні структури культури і способи їх антропологічного вивчення
5. Особливості соціалізації та культурної творчості людей в різних типах суспільств

Семінар 6. Товариство як продукт взаємодії людей (2 години)

1. Інституалізація життєвого досвіду. Життєвий світ людини: єдність і специфіка. Змістовний універсу
2. Проблеми сім'ї та спорідненості в історії соціальної та культурної антропології
3. Антропологія сімейно-родинних відносин, проблеми та методи дослідження. Сім'я і спорідненість, як соціокультурні інститути
4. Моделі виховання людини в традиційних і сучасних суспільствах

Семінар 7. Антропологія міста. Проблема тілесності в світлі філософської і соціально-культурної антропології (2 години)

1. Сутність антропології міста і доля ідеї міста
2. Місто як літературний герой і як онтологічна ідея, чотири віку ідеї міста
3. Природний і соціокультурний характер людського тіла.
4. Проблематизація дискурсу тілесності в сучасній науковій і філософській думці.
5. Тілесність як об'єкт і продукт соціокультурних впливів

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Структурно-методологічні і пізнавальні парадигми філософської і соціально-культурної антропології												
Тема 1.	4	2	2			9						
Тема 2.	2	2				12						
Тема 3.	4	2	2			9						
Тема 4.	4	2	2			9						
<i>Усього за 1 розділ</i>	<i>14</i>	<i>8</i>	<i>6</i>			<i>39</i>						
Розділ 2. Соціокультурні сфери реалізації антропологічної природи людини												
Тема 5.	4	2	2			9						
Тема 6.	4	2	2			9						
Тема 7.	4	2	2			9						
Тема 8.	4	2	2			9						
<i>Усього за 2 розділ</i>	<i>16</i>	<i>8</i>	<i>8</i>			<i>36</i>						
<i>Усього годин</i>	150	16	14			45	75					

4. Темі семінарських (практичних, лабораторних) занять

	Назва теми	Кількість годин
1	Соціокультурна антропологія і антропологічно орієнтовані дисципліни	2
2	Перегляд фільму / відвідування музею	2
3	Наукові школи і напрямки в антропології	2
4	Етнос і культура. Расові та етнічні особливості людства	2
5	Культура і особистість. Проблеми соціалізації і інкультурації	2
6	Товариство як продукт взаємодії людей	2
7	Антропологія міста. Проблема тілесності в світлі філософської і соціально-культурної антропології	2
	Разом	14

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Відвідати музеї природи у м. Харкові	5
2	Відвідати музей етнографії в м. Києві (Пирогово).	10
3	Відвідати музей один з музеїв археології (при нагоді).	10
4	Опрацювання рекомендованої літератури	15

5	Підготовка доповідей до практичних занять	5
6	Виконання індивідуальних завдань (запит наукової дослідної роботи/гранту з філософської і соціально-культурної антропології)	10
7	Підготовка до іспиту	20
	Разом	75

6. Індивідуальні завдання

Написання есе, статті, доповідь на науковій конференції.

7. Методи контролю

Поточний контроль

- Оцінювання ступеню активності аспірантів та якості їх виступів з доповідями та коментарів при проведенні дискусій на практичних заняттях.
- Оцінювання індивідуальних завдань (есе, статті, доповідь).
- Перевірка індивідуальних завдань (оформлення наукової дослідної роботи/гранту)
- Перевірка розуміння аспірантами теоретичного та практичного програмного матеріалу в цілому, здатність творчо використовувати накопиченні знання та вміння.
- Підсумковий контроль (іспит).

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання								Індивідуальне завдання	Разом	Екзамен	Сума
Розділ 1				Розділ 2							
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8				
6	6	6	6	6	6	6	6	22	70	30	100

T1, T2 ... – теми розділів.

Примітка. Отримання протягом семестру 20 балів є необхідною умовою допуску студента до підсумкового семестрового контролю.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

9. Рекомендована література

Основна література

1. Арутюнов С.А. Культурная антропология / С. А. Арутюнов, С. И. Рыжакова. – М.: Весь Мир, 2004. – 216 с.

2. Ашкеров А.Ю. Социальная антропология : учебно-методическое пособие / А. Ю. Ашкеров; Московский государственный университет им. М. В. Ломоносова, Философский Факультет; Московская высшая школа социальных и экономических наук; Центр фундаментальной социологии. – М.: Маркет ДС, 2006. – 608 с.
3. Белик А.А. Культурология. Антропологические теории культур : учебное пособие / А. А. Белик. – М.: Изд-во Российского ГГУ, 1998. – 241 с.
4. Газнюк Л.М. Соматичне буття персонального світу особистості. – Харків: ХДАФК, 2003. – 356 с.
5. Газнюк Л.М. Філософські етюди екзистенціально-соматичного буття. Монографія. – К.: ПАРАПАН, 2008. – 368 с.
6. Добренев В.И. Социальная антропология : Учебник / В. И. Добренев, А. И. Кравченко; Московский государственный университет им. М. В. Ломоносова. – М.: ИНФРА-М, 2008. – 688 с.
7. Карпенко И.В. Философское пространство культуры: человек философствующий и человек повседневности: Монография. – Х.: ХНУ имени В.Н. Каразина, 2006. – 299 с.
8. Кравченко А.И. Социальная антропология : учебное пособие для вузов / А. И. Кравченко. – М.: Академический проект, 2003. – 543 с.
9. Культурная антропология : учебное пособие / Под ред. Ю. Н. Емельянова, Н. Г. Скворцова. – СПб. : Изд-во СПбГУ, 1996. – 188 с.
10. Орлова Э.А. Введение в социальную и культурную антропологию / Э. А. Орлова. – М.: Изд-во МГИК, 1994. – 214 с.
11. Орлова Э.А. Культурная (социальная) антропология: Учебное пособие для вузов / Э. А. Орлова. – М.: Академический проект, 2004. – 480 с.
12. Минюшев Ф.И. Социальная антропология: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений / Ф.И. Минюшев. – М.: Академический проспект, Фонд Мир, 2004. – 288 с.
13. Отюцкий Г.П. История социальной (культурной) антропологии : учебное пособие / Г. П. Отюцкий; Московский государственный социальный университет. – М.: Академический проект, 2003. – 400 с.
14. Рапорт Н. Социальная и культурная антропология / Н. Рапорт, Д. Оверин; пер. Бао Сиянь, Чжан Яхуа. – Пекин : Китай, 2005. – 393 с.
15. Садохин А.П. Этнология : учебное пособие / А. П. Садохин. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Инфра-М : Альфа-М, 2004. – 352 с.
16. Шелов-Коведяев Ф.В. Введение в культурную антропологию : учебное пособие / Ф. В. Шелов-Коведяев; Высшая школа экономики (ГУ-ВШЭ). – М.: Изд-во ГУ ВШЭ, 2005. – 373 с.
17. Ярская-Смирнова Е.Р. Социальная антропология : учебное пособие / Е. Р. Ярская-Смирнова, П. В. Романов. – Ростов н/Д : Феникс, 2004. – 412 с.

Допоміжна література

18. Альфа и омега культуры. – М.: ИНИОР РАН, 1998. – 246 с.
19. Антология исследований культуры. – Т.1: Интерпретация культуры. – СПб.: Университетская книга, 1997. – 728 с.
20. Антропология. Хрестоматия : учебное пособие для вузов / Российская академия наук; Московский психолого-социальный институт (МПСИ); сост. Л. Б. Рыбалов, Т. Е. Россолимо и И. А. Москвина-Тарханова. – 4-е изд., стер. – М.: Воронеж : изд-во МПСИ : Модэк, 2004. – 448 с.
21. Бармашова Т.И. Проблема бессознательного в основных системах философского теоретизирования : диссертация на соискание ученой степени доктора философских наук : спец. 09.00.11 / Т. И. Бармашова; Сибирский государственный

- аэрокосмический университет им. академика М. Ф. Решетнева; науч. конс. Н. М. Чуринов. – Защищена 29 ноября 2006. – Красноярск : Б.и., 2006. – 378 л.
22. Бармашова Т.И. Проблема бессознательного в основных системах философского теоретизирования : автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора философских наук : спец. 09.00.11 / Т. И. Бармашова; Сибирский государственный аэрокосмический университет им. академика М. Ф. Решетнева; науч. конс. Н. М. Чуринов. – Красноярск : Б.и., 2006. – 43 с.
  23. Барулин В.С. Социальная философия : учебник / В. С. Барулин. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Гранд, 2002. – 560 с.
  24. Бранд Г.А. Философская антропология феминизма. Природа женщины : учебное пособие для вузов / Г. А. Брандт. – СПб. : Алетейа, 2006. – 160 с.
  25. Гайденко П.П. Социология Вебера. М., 1990
  26. Гумилев Л.Н. Этносфера: история людей и история природы / Л. Н. Гумилев. – СПб.: М.: Кристалл : АСТ, 2002. – 576 с.
  27. Золотухина-Аболина Е.В. Философская антропология: Учебное пособие / Е.В. Золотухина-Аболина. – М.: ИКЦ МарТ; Рост он/Д: Издательский Дом МарТ, 2006. – 240 с.
  28. Климова М.П. Русская культура XI-XVI вв. и тюркская среда (на письменных материалах) : автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата исторических наук : Спец. 07.00.07 / М. П. Климова; Якутский государственный университет; Науч. рук. А. И. Гоголев. – Якутск : Б.и., 2004. – 20 с.
  29. Кравченко А.И. Культурология : хрестоматия для высшей школы / А. И. Кравченко. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Екатеринбург: Академический проект : Деловая книга, 2003. – 686 с.
  30. Культурология : учебное пособие для вузов / Ю. Б. Пушкова [и др.]. – М.: Экзамен, 2005. – 382, [1] с.
  31. Леви-Стросс К. Структурная антропология. М., 1983.
  32. Лурье С.В. Историческая этнология : учебное пособие / С. В. Лурье. – М.: Академический проект : Гаудеамус, 2004. – 624 с.
  33. Лурье С.В. Психологическая антропология: история, современное состояние, перспективы : учебное пособие / С. В. Лурье. – М.: Екатеринбург : Академический проект : Деловая книга, 2003 . – 624 с
  34. Мастюгина Т. М. Этнология. Народы России: история и современное положение : учебное пособие / Т. М. Мастюгина, Л. С. Перепелкин. – М.: ЦИНО об-ва "Знание" России, 1997. – 320 с.
  35. Междисциплинарные исследования в контексте социально-культурной антропологии : Сборник в честь Юрика Вартановича Арутюняна / Российская академия наук, Институт этнологии и антропологии им. Н. Н. Миклухо-Маклая; под ред. М. Н. Губогло. – М.: Наука, 2004. – 406 с.
  36. Пространства жизни субъекта. Единство и многомерность субъектнообразующей социальной эволюции / Российская академия наук; Комиссия по теоретико-методологическим проблемам культуры; Комиссия по истории книжной культуры и комплексному изучению книги; Под ред. Э. В. Сайко. – М.: Наука, 2004. – 608 с.
  37. Рэдклифф-Браун А.Р. Метод в социальной антропологии : пер. с англ. / А. Р. Рэдклифф-Браун; Российская академия наук; Институт социологии; Московская высшая школа социальных и экономических наук. – М.: КАНОН-пресс-Ц, 2001. – 416 с.
  38. Садохин А.П. Введение в теорию межкультурной коммуникации / А. П. Садохин. – М.: Высшая школа, 2005. – 310 с.
  39. Садохин А.П. Этнология: Учебный словарь / А. П. Садохин. – М.: Гардарики, 2002. – 208 с.
  40. Смирнов С. А. Современная антропология / С. А. Смирнов // Человек : Научно-популярный журнал / Российская Академия наук. – М., 2004. – № 1. – С. 61-67.

41. Современные проблемы этничности: Сборник научных статей / Саратовский государственный технический университет. – Саратов: Изд-во Саратовского ГТУ, 2001. – 200 с.
42. Тишков В.А. Реквием по этносу. Исследования по социально-культурной антропологии / В. А. Тишков; Российская академия наук, Институт этнологии и антропологии им. Н. Н. Миклухо-Маклая. – М.: Наука, 2003. – 160 с.
43. Фромм Э. Человек для самого себя// Э.Фромм Психоанализ и этика. М.,1993.
44. Хасанова Г.Б. Антропология : учебное пособие / Г. Б. Хасанова. – 2-е изд., стер. – М.: Кнорус, 2007. – 232 с.
45. Человек в современных философских концепциях : материалы третьей Международной научной конференции; Волгоград, 14-17 сентября 2004 г. : в 2 т. / Волгоградский государственный университет; Институт человека РАН; под ред. Н. В. Омельченко. – Волгоград : Принт, 2004.
46. Чеснов Я.В. Лекции по исторической этнологии : учебное пособие / Я. В. Чеснов. – М.: Гардарики, 1998. – 400 с.
47. Этнология : учебник для вузов / под ред. Г. Е. Маркова, В. В. Пименова. – М.: Наука, 1994. – 381 с.
48. Язык. Культура. Этнос. – М.: Наука, 1994. – 233 с.

10. Інформаційні ресурси в Інтернеті, інше методичне забезпечення

- науково-популярний фільм «Прогулки с пещерными людьми»
- науково-популярний фільм «Десять лодок»
- науково-популярний фільм «Тайна происхождения человека»
- науково-популярний фільм «Тайны происхождения жизни»
- постійна експозиція Музею природи м. Харкова.

Рекомендація самостійно відвідати музей етнографії у м. Києві (в Пирогово) та музеї археології.

ПЛАН-КОНСПЕКТИ ЛЕКЦІЙ

Розділ 1. Структурно-методологічні і пізнавальні парадигми філософської і соціально-культурної антропології

Тема 1. Філософська і соціально-культурна антропология як галузь наукового дослідження природи і динаміки культури. Пізнавальні парадигми антропології

Сутність, предмет і об'єкт філософської і соціально-культурної антропології, визначення поняття «природа і культура», відмінність філософської і соціально-культурної антропології від інших наук про людину, фактори, що зумовлюють розвиток соціально-культурної антропології в різні історичні періоди, сучасні проблеми динаміки культури в соціально-культурній антропології.

Поняття «парадигма» в науці, парадигми, що застосовуються в філософській і соціально-культурній антропології на сучасному етапі розвитку науки.

Тема 2. Галузі та методи дослідження в антропологічній науці. Антропогенез: походження людини

Основні антропологічно орієнтовані дисципліни (історична, інвайроментальна, релігійна антропологія, етносоціологія, візуальна антропологія та ін.) загальнонаукові та спеціальні методи дослідження в соціальній антропології (метод польових дослідження, біографічний метод, метод case study, соціографія, соціодраматургічні і етнометодологічні експерименти, соціоісторичний метод). Сучасні уявлення про морфологічну й соціально-історичної еволюції людини, історичні віхи антропогензу (австралопітеки, homo habilis, homo erectus, homo sapiens), еволюційний базис і поява культури, людський мозок і культурні умовності, уявлення про місце людини в світі. Неандертальці: середовище проживання, зовнішній вигляд, суспільний лад, зачатки духовного життя. Кроманьйонці: поява і розселення, зовнішній вигляд, суспільний лад і спосіб життя, мистецтво.

Тема 3. Сучасні цивілізації. Типологія і еволюція товариств. Традиційне, індустріальне і постіндустріальне суспільство

Концепції цивілізації, що виникли в історії людської думки (циклічні моделі часу, організація суспільства по Е. Сервісу, М. Маклюен, Л. Моргон, дописемне і писемне суспільства (А. Грін), прості і складні суспільства (Г. Чайлд), формаційна теорія (К. Маркс), еволюційна теорія від механістичної до органічної солідарності Е. Дюркгейма, теорія еволюції суспільства від доіндустріалізму до постіндустріалізму Д. Белла, типологія товариств за способом виробництва, цивілізаційний (культурологічний) підхід). Євразійська цивілізація. Товариство мисливців і збирачів та історико-соціологічні погляди А. Кауфмана, родоплемінний лад, історичні пережитки: трайбалізм, лініджі, вождівство, складне вождівство Кахокія, соціальна організація, політична організація, господарський уклад, неолітична революція: доместикація тварин, окультурення рослин, городництво і фермерство, скотарство і кочівництво. Теоретична концептуалізація антропологічних досліджень сучасного індустріального суспільства. Простір і час в антропологічній перспективі індустріального суспільства. Основи теорії постіндустріального суспільства та інформаційної економічної епохи з антропологічних позицій. Концепція інформаційного суспільства і людина: нові перспективи і небезпеки. Постіндустріальне господарство і постіндустріальне суспільство.

Тема 4. Соціокультурний процес. Культура повсякденності

Соціальність і культура, «вплетіння» атрибутів культури в структуру діяльності людини в ситуації соціокультурної взаємодії, поняття і показники соціокультурного процесу в сучасному суспільстві як соціокультурній системі. Соціокультурна взаємодія, яка породжує «соціальне». Впорядкування соціальних дій людей, інтегрування людей за допомогою самоідентифікації в спільності різних рівнів складності. Сучасне суспільство як складна соціокультурна система. Повсякденність і повсякденне як світ досвіду, які характеризуються пильною напруженою увагою до життя, утриманням від всіляких сумнівів про існування світу, трудовою діяльністю як переважною формою активності; історична еволюція семіотичної системи повсякденності; мова як знакова система в культурі повсякденності і засіб соціокультурного життя.

Розділ 2. Соціокультурні сфери реалізації антропологічної природи людини

Тема 5. Соціалізація і інкультурація індивіда. Життєве середовище та екологія людини

Сутність, фази і фактори соціалізації людини і її інкультурації за Я. Тардом, Т. Парсонсом, І. С. Коном. Соціокультурні характеристики особистості за З. Фрейдом, Е. Фроммом, Д. Рісменом, А. Кардінером, Т. Адорно, Б. Катлем. Поняття і структура життєвого середовища (природне, виробниче середовище, середовище щоденних пересувань, середовище відпочинку і домашнє середовище), екологічна культура і її виховання, простір і час життєвого середовища. Поняття соціального типу в соціально-культурній антропології. Типовий опис соціального типу селянина, джентльмена, буржуа і інтелігента в соціально-антропологічній літературі. Уявлення про соціальні типи як пізнавальні моделі. Типологія як засіб упорядкування соціальної реальності без вимірювання. «Ідеальний тип» М. Вебера і «соціальний характер» Е. Фромма.

Тема 6. Homo Faber - людина вміла. Homo agressivus - людина агресивна. Homo ludens - людина граюча

Соціально-антропологічне пояснення походження й еволюції праці в історії, її місце в житті людей; природничо-наукові, міфологічні, релігійні, філософсько-соціологічні пояснення виникнення і розвитку співвідношень «людина - праця», професійна культура. Насильство, конкуренція, суперництво, боротьба за владу, життєві блага і територію як засоби домінування і панування і війни як їхнього прояву. Екологічне пояснення агресивності, соціальне пояснення насильства. Політика: ідеологія і практика. Фанатизм і його форми. Природа і механізм гри як фактору культури (за Й. Хейзингом). Класифікація ігор за Р. Каюйу, за С.О. Смирновим.

Тема 7. Маса і людина маси

Маса як сфера первинної соціальності. Чи є маса дійовою особою тільки сучасних і постсучасних товариств? Х. Ортега-і-Гассет, Х. Арендт, Е. Канетті, М. Маффесолі про генезис і характеристики маси. Маса: слабе і сильне місце соціальної реальності. Проблема «безсуб'єктної» людини. Інверсивність, амбівалентність і протеїзм як властивості людини маси. Вітальність: виживання як головна цінність. Індивід і маса. Чи справді маса може бути тотально маніпульованою? «Маленька» людина і історія з «великої літери».

Тема 8. Проблема життя і смерті людини в різних культурах

Смерть як екзистенціальний і культурний феномен; життя після смерті і життя як опір смерті. Соціально-історичні параметри ставлення людини до смерті. Сприйняття людиною смерті як індикатор ставлення природа-суспільство. Культурно-історичні зміни установок людини по відношенню до смерті (Ф. Арвес).

МАТЕРІАЛИ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Програма самостійної пізнавальної діяльності включає підготовку рефератів, доповідей за тематикою семінарських і лекційних занять. Студентам пропонується вибрати тему з нижчезазначених і виконати її письмово відповідно до вимог і / або представити усно.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

Підготовка реферату має на меті:

- а) закріплення, розширення і поглиблення теоретичних знань по досліджуваному курсу;
- б) розвиток практичних навичок самостійної роботи зі спеціальною літературою;
- в) з'ясування ступеня підготовленості студента до самостійних, відповідальних думок і оцінок соціоантропологічних теорій, концепцій.

Реферат являє собою огляд літератури з будь-якої проблеми (виклад змісту робіт, книг, статей, з позначенням позицій їх авторів з відповідних питань). Автор реферату аналізує, зіставляє ці позиції і висловлює свою позицію. Текст реферат обов'язково повинен включати посилання на джерела, позначені в списку літератури із зазначенням сторінок.

Структура реферату:

1. Титульний аркуш
2. Розгорнутий план реферату (включаючи введення і висновки)
3. Текст, відповідний пунктам плану і з короткими висновками по кожному пункту плану
4. Список використаної літератури

Реферат повинен мати обсяг не менше 15 сторінок формату А 4, кегель 14, інтервал 1,5, верхнє і нижнє поле 2 см., Праве - 1,5 см., Ліве - 3 см. Можливі художні ілюстрації, малюнки, таблиці. Реферат скріплюється.

Письмово виконаний реферат представляється в формі усної доповіді в рамках лекційного або практичного заняття. Доповідачу надається 15-20 хвилин для доповіді щодо заявленої теми. Використання презентації Power Point вітається.

ПРИКЛАД ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО БІЛЕТУ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Спеціальність _____ Семестр _____
Навчальний предмет Актуальні проблеми філософської та соціально-культурної антропології

БІЛЕТ № 1

1. Методи соціокультурної антропології.
2. Вітальність: виживання як головна цінність. Індивід і маса

Протокол № _____ від “____” _____ 2016 р.
Зав. кафедрою I.В. Карпенко Екзаменатор Л.М. Газнюк
(підпис) (прізвище, ініціали) (підпис) (прізвище, ініціали)

Критерії оцінювання:

Участь аспірантів у практичних заняттях передбачає обговорення запропонованих питань. Оцінюється (до 3 балів) як виступи с доповіддю так і активність у дискусії, вміння формулювати та відстоювати свою позицію, критично переосмислювати опрацьований матеріал. Критерії отримання оцінки наступні:

- здатність детально розробляти та переконливо презентувати ідеї та концепції філософської та соціально-культурної антропології;
- оволодіння необхідним науковим апаратом філософської та соціально-культурної антропології;
- здатність усно та письмово презентувати план, мету, результати дослідження в галузі філософської та соціально-культурної антропології;
- здатність готувати підбір матеріалу, виокремлювати і синтезувати найголовніше в галузі філософської та соціально-культурної антропології;
- відповідність підготовленого матеріалу академічним вимогам;
- навички лаконічного, чіткого, логічного, послідовного та грамотного викладу матеріалу, формулювання власних висновків;
- уміння вести полеміку з теоретичних і практичних питань, уміння проілюструвати теоретичні положення відповідними прикладами.

Індивідуальні завдання оцінюються за наступною системою балів:

18-20 балів	аспірант продемонстрував глибоке знання змісту завдання; робота відповідає всім вимогам і критеріям, щодо написання наукових робіт, містить всі необхідні формальні та змістовні складові; робота побудована лаконічно, чітко, логічно та послідовно; аспірант продемонстрував творчий підхід щодо розробки завдання; робота демонструє високий рівень засвоєння навчального матеріалу з філософської та соціально-культурної антропології
14-17 балів	аспірант продемонстрував знання змісту завдання; робота в цілому відповідає вимогам і критеріям, щодо написання наукових робіт, містить необхідні формальні та змістовні складові; робота побудована лаконічно та послідовно, проте допущені певні похибки у логіці викладу матеріалу; робота містить знання про різні підходи та можливі варіанти розробки наукових проектів в галузі філософської та соціально-культурної антропології
10-13 балів	аспірант продемонстрував певне знання змісту завдання, виклавши

	знання вимог і критеріїв щодо написання наукових робіт, робота в цілому містить формальні й змістовні складові; робота є недостатньо послідовною та логічною; робота частково містить знання про різні підходи та деякі варіанти розробки наукових проектів в галузі філософської та соціально-культурної антропології
6-9 балів	аспірант продемонстрував уявлення щодо змісту завдання, фрагментарно виклавши знання вимог і критеріїв щодо написання наукових робіт, робота містить деякі формальні та змістовні складові; робота не зовсім послідовна, іноді нелогічна, не зовсім відповідає змісту і формі наукових проектів в галузі філософської та соціально-культурної антропології
1-5 балів	робота містить деякі знання щодо вимог і критеріїв написання наукових робіт, формальних та змістовних складових; робота не послідовна, не логічна, не зовсім відповідає змісту і формі наукових проектів в галузі філософської та соціально-культурної антропології
0 балів	робота не відповідає академічним вимогам в галузі філософської та соціально-культурної антропології

Екзаменаційний білет складається з двох питань, кожне оцінюється за наступною системою балів:

18-20 балів	аспірант продемонстрував глибоке знання змісту питання; глибоко і всебічно висвітлені знання основних положень щодо актуальних питань філософської та соціально-культурної антропології; відповідь повністю репрезентує певну проблему; відповідь побудована лаконічно, чітко, логічно та послідовно; відповідь містить співставлення різних підходів та можливих варіацій вирішення завдання; відповідь демонструє високий рівень засвоєння навчального матеріалу
14-17 балів	аспірант продемонстрував знання змісту питання; відповідь в цілому репрезентує знання основних положень щодо актуальних питань філософської та соціально-культурної антропології; відповідь в цілому репрезентує певну проблему; відповідь побудована лаконічно та послідовно, проте допущені певні неточності та похибки у логіці викладу матеріалу; відповідь містить знання про різні підходи та можливі варіанти вирішення завдання
10-13 балів	аспірант продемонстрував певне знання змісту питання, виклавши знання основних положень щодо актуальних питань філософської та соціально-культурної антропології; висвітлені знання є фрагментарними; відповідь є недостатньо послідовною, та логічною; відповідь частково містить знання про різні підходи та можливі варіанти вирішення завдання
6-9 балів	аспірант продемонстрував уявлення з залікового питання, частково виклавши знання основних положень щодо актуальних питань філософської та соціально-культурної антропології; відповідь є фрагментарною, відповідь не послідовна, не логічна, не зовсім відповідає змісту питання

1-5 балів	відповідь часткова; містить деякі знання основних положень щодо актуальних питань філософської та соціально-культурної антропології; відповідь не послідовна, не логічна, не зовсім відповідає змісту питання.
0 балів	відповідь відсутня, або не відповідає змісту питання

КОМПЛЕКТ КОНТРОЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

1. «Інституційний підхід» до вивчення культури в антропології. Культурні передумови і чинники інституціоналізації.
2. Антропология господарського життя і економічна антропология.
3. Архаїчне суспільство: соціально-антропологічна характеристика
4. Життєвий світ, як об'єкт повсякденного дослідження і конструювання людини.
5. Дослідження взаємодії культур і міжкультурних комунікацій в соціальній антропології.
6. Дослідження символічних структур культури традиційних і сучасних суспільств.
7. Історична антропология і соціальна антропология: спільне та відмінне
8. Історія та сучасні концепції педагогічної антропології.
9. Концепції пізнього модерну і постмодерну в сучасній антропології та соціології.
10. Культура і освіта: інституційні аспекти взаємодії.
11. Культура постмодерну: основні тенденції формування.
12. Культура, як семіотична система.
13. Маса як предмет вивчення соціальної антропології
14. Ментальні структури культури і способи їх антропологічного вивчення.
15. Методология соціально-антропологічного пізнання і методологічні принципи і орієнтації соціальної антропології.
16. Методи соціальної антропології
17. Міфология традиційних і сучасних суспільств.
18. Моделі виховання людини в традиційних і сучасних суспільствах.
19. Моделі політичної поведінки людини в сучасній антропології.
20. Модернізація суспільства як проблема соціальної антропології
21. Модернізація, як соціокультурний процес.
22. Модерністський суспільство: соціально-антропологічна характеристика
23. Спосіб життя, як динамічний вираз життєвого світу.
24. Повсякденне знання і повсякденне життя людей в історичній ретроспективі.
25. Підстави і історичні типи соціокультурної стратифікації.
26. Основні моделі та механізми соціокультурної еволюції.
27. Основні напрямки розвитку соціальної антропології (1960-1970-і роки).
28. Повсякденність і життєвий світ конкретної людини. Стильові характеристики повсякденному житті людей.
29. Політична культура. Особливості політичної соціалізації.
30. Поняття "культура" в соціальній і культурній антропології.
31. Проблема основних соціально-антропологічних типів традиційного суспільства
32. Проблеми релігії в історії соціально-антропологічної думки. Релігія, як соціокультурний інститут.
33. Проблеми сім'ї та спорідненості в історії соціальної та культурної антропології.
34. Проблеми становлення культури.
35. Проблеми трансформації традиційної культури в соціальній антропології.
36. Проблеми екологічної адаптації людини в природному і соціокультурному оточенні.
37. Протистояння традиційного суспільства і модерного
38. Роль інтелектуала в сучасних соціальних і культурних практиках
39. Семіотичні і символічні концепції культури в соціальній антропології.
40. Подієвий аналіз життєвого шляху людини.
41. Сучасна інтерпретація сутності людини: есенціалістський підхід

42. Сучасна інтерпретація людини: антисубстанціалістський підхід
43. Сучасна парадигма культурно-антропологічного аналізу соціальної структури.
44. Сучасне суспільство: проблема порівняльної інтерпретації
45. Соціальна антропологія як міждисциплінарний тип знання
46. Соціальна інженерія, як спосіб конструювання життєвих явищ. Методи побудови життєвих стратегій особистості.
47. Соціальна структура і соціальна нерівність.
48. Соціально-антропологічний тип: загальна характеристика
49. Соціально-антропологічне знання і його роль в розумінні природи і сутності комунікації
50. Соціокультурна динаміка: проблеми і теорії.
51. Соціокультурні особливості переходу від індустріального суспільства до постіндустріального.
52. Соціокультурні фактори господарської діяльності.
53. Соціокультурні характеристики індустріального суспільства.
54. Стили життя в модерновому суспільстві
55. Стили життя в традиційному суспільстві і культурі.
56. Теоретичні підходи до вивчення суспільства і культури.
57. Теоретичні передумови сучасної соціокультурної антропології.
58. Теоретичні засади та підстави соціокультурної антропології.
59. Традиційна культура, як вихідний об'єкт вивчення соціокультурної антропології.
60. Традиційне суспільство: соціально-антропологічна характеристика
61. Феномен бурхливого розвитку соціально-антропологічного знання в постмодерністську епоху
62. Феномен постмодерністських зсувів в суспільстві
63. Феномен натовпу (соціокультурні характеристики).
64. Людина в соціально-антропологічній перспективі Проблема впливу соціологічного знання на соціокультурну антропологію
65. Людина, що грає і феномен пуерілізму в інтерпретації Й. Хейзінги.
66. Людина-маса в інтерпретації Х.Ортеги-і-Гассета.
67. Економічна (господарська) культура, як об'єкт антропологічного вивчення.
68. Мова і спілкування, як проблема соціокультурної антропології та лінгвістики.

ПОТОЧНИЙ ТА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ РЕЗУЛЬТАТІВ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Мета застосування контрольних завдань в ході вивчення матеріалів дисципліни є перевірка засвоєння інформації та вміння оперувати їй як в ході відповідей на прості питання з вибором варіантів відповіді, так і при відповіді на питання, які передбачають вільний відповідь.

Періодичність проведення контрольних робіт або тестів залежить від обсягу інформації і в середньому проводиться через кожні дві лекції.

ЗРАЗКИ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ ТА КОНТРОЛЮЮЧИХ МАТЕРІАЛІВ

1. Дайте найбільш загальне визначення науки «антропологія».
2. Які науки, поряд з антропологією, відносяться до поведінкових наук і чому?
3. Поясніть, чому деякі вчені називають соціологію і антропологію «сестрами - близнюками»?
4. Дайте визначення поняттю «антропогенез».
5. Які процеси і фази включає в себе соціогенез?
6. Назвіть чинники, що зумовили інтенсивний розвиток соціальної антропології у 2 половині 20 століття, поясніть їх сутність
7. Розкрийте суть методу польових досліджень.
8. Дайте визначення терміну «гомініди».

9. Складіть узагальнену схему еволюції і становлення людини від австралопітеків до кроманьйонців із зазначенням зразкових дат їх існування і еволюції
10. Період становлення і розвитку людського суспільства до цивілізацій називається
- А) бронзовий вік
  - Б) залізним століттям
  - В) кам'яним століттям
11. Які епохи виділяють в історії первісного суспільства?
12. Опишіть суть «теорії двох стрибків» в еволюції людини.
13. Як можна інтерпретувати з точки зору соціальної антропології повсякденний досвід племен, які відстали в своєму розвитку від цивілізації сучасності?
14. Проаналізуйте і охарактеризуйте кожне з визначень соціальної антропології:
- розділ соціології, об'єктом вивчення якого є примітивні і традиційні форми суспільства і традиційне формування суспільства на відміну від його сучасних форм.
  - соціокультурна антропологія - аналог етнології, що займається узагальненням соціології та культурології історії народів усього світу.
  - соціокультурна антропологія - відгалуження філософської антропології.
15. Наведіть опис типу поведінки джентльмена (будь-який твір літератури).
16. Хто з предків людини першим навчився користуватися вогнем?
- А) homo habilis
  - Б) homo erectus
  - В) homo sapiens
17. Хто з людиноподібних істот став першим займатися систематичним похованням померлих?
- А) австралопітеки
  - Б) рамапітеки
  - В) неандертальці
18. Психологічна антропологія займається вивченням індивіда
- А) в соціальному контексті
  - Б) в природному середовищі існування
  - В) в освітньому середовищі
19. Як перекладається назва виду людиноподібних мавп homo erectus?
- А) людина прямоходяча
  - Б) людина уміла
  - В) людина розумна
20. Парадигма - це ...
- А) спосіб, шлях дослідження і пізнання
  - Б) нормативна модель пізнання людини, суспільства або культури
  - В) історичний процес